

A KTI 2008. évi kutatási céljai

A piac- és vállalatelméleti kutatások terén a *versenyszabályozás* témaköréhez kapcsolódó kutatásban mennyiségvezérelt oligopol modellekben kerül vizsgálatra a fúziók profitabilitása és jóléti hatásai differenciált termékek mellett. Az *ágazati szabályozás* hatékonyságával összefüggésben feltérképezik a költség-haszon elemzések használatának és használhatóságának nemzetközi gyakorlatát. Folytatódnak a *hálózatos iparágakban* felmerülő piaci- és szabályozói elégtelenségekre irányuló kutatások. A villamosenergia-iparban a nagykereskedelmi piacok modellezése és intézményrendszerének vizsgálata mellett a kutatások kiterjednek a kiskereskedelmi piacok vizsgálatára, ezen belül az áttérési költségek hatásaira. Ennek során a fogyasztók szolgáltatóváltással járó költségeinek okait, nagyságát, piacszerkezeti hatásait és kezelésük lehetséges formáit vizsgálják. A váltást megakadályozó költségek kimutatására módszertant dolgoznak ki, amely vállalati szinten aggregált panel adatok esetében alkalmazható. A magyar személyi és lakáshitelek piacán kerül illusztrálásra, hogy egyes szegmenseken belül a hiteltörlesztési költségek jelentősen korlátozzák az enélkül racionális hitelváltási lehetőségeket, ami növeli a bankok piaci erejét. Folytatódik a *bankok közötti információ-megosztás* kutatása, valamint az aszimmetrikus információ hatásainak vizsgálata a közszolgáltatások szabályozásában. Az előbbi témakörben azt vizsgálják, hogy milyen hatása van a bankok által számított kamatokra és egyéb díjakra az információ-megosztás, illetve milyen előnyök és hátrányok várhatók a „teljes adólista” bevezetésétől. A közszolgáltatások árszabályozásánál az összekapcsolási díjak szabályozását figyelve elemzik a nem tökéletes információk hatásait, illetve azt, hogyan dolgozható ki optimális (ösztönző) szabályozási mechanizmus. Elkészítik a *Verseny és Szabályozás 2007* című kiadvány angol nyelvű változatát, illetve a 2008-as évi kiadványt. Folytatódik a magyar üzemanyagpiac versenyszerkezetét és árképzését vizsgáló kutatás, valamint a fogyasztói választás és a környezetvédelmi emblémák kapcsolatát vizsgáló kutatás. E kutatás eredményeire alapozva a reklámok hatását kívánják vizsgálni. Az újonnan csatlakozott EU tagországokra kibővítve tovább vizsgálják a *dízel jövedékiadó versenyt*, valamint a már kidolgozott módszertannal a vizsgálatot a benzín jövedéki-adójára vonatkozóan is elvégzik. A *magyar kockázati- és magántőke-ágazat forrásellátását* nemzetközi összehasonlításban vizsgáló kutatás választ próbál adni arra, hogy a hazai tőkepiaci törvény nemrégiben életbe lépett módosulása nyomán várható-e reálisan növekedés a hazai intézményi finanszírozók vállalatfinanszírozásban történő részvételében. A vizsgálat arra is kitér, hogy az intézményi befektetők esetleges nagyobb szerepvállalása várhatóan milyen hatást gyakorol a kockázati-tőke-befektetések volumenére, a finanszírozásban részesülő vállalkozások jellemzőire, valamint a finanszírozott cégek tulajdonosi ellenőrzésének minőségére.

A **makroökonómiai és növekedés** területén *A vállalatok, régiók és ágazatok versenyképessége a tudásalapú gazdaságban: Milyen lehetőségei vannak a foglalkoztatásközpontú növekedésnek?* c kutatás mélyinterjúk segítségével is elemzi a K+F+I és a vállalati versenyképesség közötti kapcsolatot. Elemzés készül az iparpolitika, az innováció és a versenyképesség közötti kapcsolatáról. Elkészül a kísérleti elemzés az innováció és termelékenység közötti kapcsolat bér szerkezetére és járadékmegosztásra gyakorolt hatásáról. Nemzetközi együttműködés keretében folytatják az *európai nagyvállalatok és a nemzetközi piacok* összefüggéseinek vizsgálatát. *A magyar vállalatok a nemzetközi munkamegosztásban* kutatás vállalati és termékszintű adatok összekapcsolásával ad lehetőséget a vállalati és makroszintű összefüggések mélyebb megértéséhez és feltárásához, valamint szakpolitikai következtetések levonásához. A *gazdag és szegény országok* közötti számos különbség egyike a szegény országban jóval alacsonyabb várható élettartam. Egyik kutatás a várható élettartam országok közötti különbségének és az országok közötti termelékenységi különbségek közötti kapcsolatot vizsgálja. Az alacsonyabb várható élettartam egyfelől szoros kapcsolatban van a mezőgazdaság alacsony termel-

kenységével, másfelől az alacsony várható élettartam vissza is hat az alacsony termelékenységre. Elkezdődik a *lakáspiac elméleti modellezése*, amely számos érdekes tényre adhat magyarázatot, mint például az utóbbi évtizedek általános nagy lakásár emelkedése, illetve a lakásárak és tőzsdei árfolyamok alakulásának kapcsolata. A kutatás célja egy olyan elméleti modell kialakítása, amelynek megfelelő paraméterezésével magyarázhatók olyan lakáspiaci tények, amelyek a hagyományos, súrlódásmentes és tökéletes piacokat feltételező modellek nem tudnak számot adni. Fejlesztési fogják a Pénzügyminisztériummal közösen készített előrejelzésre alkalmas makrogazdasági modellt. A modell továbbfejlesztése elsősorban a külkereskedelem, a portfólió-választás, a feketegazdaság és a beruházás bevonását jelenti.

A **közpolitikai** kutatásokon belül vizsgálják a multinacionális vállalatok szerepét az új EU tagországok gazdasági és foglalkoztatási szerkezetének átalakulására. A szakszervezetek hanyatló befolyása, a munkáltatói szervezetek töredezettsége, a társadalmi párbeszéd szervezetlensége és a kollektív szerződés-kötés korlátozott kiterjedése, az új intézmények működésének és szabályozási keretek érvényesülésének problémái számos, a külföldi működő-tőke, a multinacionális cégek szerepvállalásával összefüggésben vizsgálandó kérdést vetnek fel.

Az **agrárgazdaságtan és vidékfejlesztési** kutatásokon belül a *nemzetközi agrárkereskedelem* témában gravitációs modell alkalmazásával, megvizsgálják, hogy milyen tényezők határozzák meg az OECD országok egymással folytatott agrárkereskedelmét különös tekintettel az intézményi és infrastruktúráis háttérre, valamint a kommunikációs költségekre. A *monetáris politika hatása a mezőgazdasági árakra* kutatásban a cél, hogy összehasonlítsák a magyar, cseh, szlovén, szlovák valamint lengyel mezőgazdasági árak rövid távú túlszaladásának a hipotézisét. Az empirikus kutatás kitér a hosszú távú pénzsemlegesség hipotézis vizsgálatára is. A *magyar mezőgazdaság hatékonyságát* elemző kutatás az ECO-NET nemzetközi program keretén belül lezárult kutatás folytatása. Korábban a kutatás a magyar farmok technikai hatékonyságát elemezte mind paraméteres (SFA), mind nem paraméteres (DEA) eszközökkel az EU csatlakozás előtt és után. A kutatás a továbbiakban részben szektor szintű elemzésekkel, részben újabb módszerek alkalmazásával vizsgálja a magyar mezőgazdaság hatékonyságát és termelékenységét. A *mezőgazdaság vertikális kapcsolatai* témán belül folytatódnak az elmúlt években megkezdett munkák. A szövetkezetekre vonatkozó kutatások kiegészülnek a TЭСZ-ekre és termelői csoportokra. A kutatás célja ezek gazdasági szerepük, fejlődésük; illetve kialakulásuk gazdasági és pszichológia akadályainak elemzése. Empirikus kutatásunk során minél több pozitív példa mellett igyekszünk olyan eseteket is elemezni, amikor nem jött létre a gazdaságilag racionális termelői koordináció. Folytatódik a humánerőforrásra, ösztönzőkre, bizalomra irányuló empirikus kutatás. A *vidékfejlesztési kutatások* a 2006 folyamán beindult Uniós finanszírozású vidékfejlesztési politikákat elemzik, a fejlesztési programok szocio-ökonómiai hatásait vizsgálják; és nyomon követik a 2007-2013-as fejlesztési időszak által előidézett változásokat.

A **globalizáció** és a nyitottság kérdéseinek vizsgálata folytatódik az egyes területek érzékenységének vizsgálatával: a különböző szektorok, fejlettségi szint és szabályozás szerint. Elemzésre kerül, hogy a nyitottság változása mennyire nemzeti iniciatívákra és milyen mértékben más hatásokra következik be. A *nemzetközi termelési-szolgáltatási relokáció* vizsgálatának folytatása során olyan kérdések tisztázására kerül sor, hogy mekkora részét képviselhetik a relokációs tőkebefektetések az összes Magyarországra/visegrádi országokba irányuló tőkebefektetéseknek; mennyiben térnek el relokációkat mozgó tényezők azoktól, amelyek a közvetlen külföldi tőkebefektetéseket motiválják; melyek a legfontosabb érintett ágazatok; mennyire jelentősek az ágazati különbségek; mennyire jelentősek és mi jellemzi a Magyarországról megvalósított relokációkat; mennyiben hasonlít és tér el a magyarországi relokációs folyamat egy hasonló adottságú gazdaságtól, a csehországitól; melyek azok a legfontosabb

gazdaságpolitikai eszközök, amelyekkel befolyásolhatók a relokációs folyamatok. A *Magyarország határain túli régiók gazdasági átalakulásának* vizsgálata során fontos téma az európai uniós csatlakozás hatása a határ menti régiók gazdasági felzárkózására. Ezen belül különösen érdekes annak elemzése, hogy hol alakulnak ki növekedési gócpontok, az egyes nagyvárosok növekedését hogyan érinti az európai uniós alapok felhasználása; hogyan hat egymásra a határ két oldala a növekedés szempontjából, illetve, hogy Románia, Szlovákia és Szerbia magyar határhoz közel fekvő régióiban, megyéiben illetve községeiben milyen fejlesztési elképzelések és lehetőségek vannak. Az EU-hoz eltérő szorossággal kapcsolódó *nyugat-balkáni országok fejlődésének* vizsgálata során annak elemzésére kerül sor, hogy a különböző integrációs keretek között az egyes országokban hogyan megy végbe a további piaci liberalizáció illetve a piaci szabályozás változása. Folytatódik a *volt szocialista országok ipari külkereskedelmének* kutatása, egyfelől az ágazatközi kereskedelem további elemzésével, másrészt egy, a nemzetközi irodalomban új kutatási irány, az „export időtartamának” vizsgálatával. Finanszírozási lehetőségek függvényében e kutatások az új EU-tagállamok, illetve ezeken túl a FÁK-országok nemzetközi kereskedelmére terjednek ki. Folytatódnak a kutatások a *technológiai előretételezés és a tudományos technológiai és innovációs politika* módszereiről, alkalmazhatóságáról, korlátairól a felzárkózó gazdaságokban.

Az **oktatásgazdaságtani** kutatások között folytatódik az *általános iskolai szegregálódás* okainak és következményeinek feltárása. A tervek között szerepel a szegregáció kialakulásának elméleti és empirikus elemzése egy párosítási (“matching”) modell keretein belül, valamint a szegregáció az általános iskolai diákok teljesítményére gyakorolt hatásának empirikus elemzése. Az *általános iskolai eredményesség és családi háttér* közti összefüggés elemzése azoknak a mikro-mechanizmusoknak a részletes feltárására irányul, amelyeken keresztül a családi háttér befolyásolja a tanulók általános iskolai eredményességét. Befejeződik az integrációs program hatásvizsgálatát végző kutatás. A *pedagógus-munkapiacot* elemző kutatás keretében sor kerül egyfelől a tanárok iskolák közötti elosztásának – azaz a tanulók szocio-kulturális háttérére, a tanulói teljesítmények és a tanárok jellemzői közötti összefüggés – elemzésére, másfelől a tanári keresetek területi és települések közötti különbségeinek vizsgálatára. Az *eredményességmérés, iskolaértékelés és teljesítményösztönzés a magyar közoktatásban* c. kutatás az iskolai eredményesség becslésének különféle módszereit, az iskolák közötti versenyt, valamint a középfokú iskolai kínálatot és keresletet meghatározó tényezőket elemzi. A *közoktatás esélyegyenlőségét* nemzetközi összehasonlításban vizsgáló kutatások keretében sor kerül az eredményesség, az esélyegyenlőtlenség és az iskolák közötti szegregáció elemzésére, különös tekintettel az oktatási rendszerek intézményi jellemzőinek, az alapvető oktatási reformoknak és a közoktatás expanziójának hatására. A kormányzati és a magánforrások szerepét a felsőoktatás finanszírozásában vizsgáló kutatás részben a finanszírozási rendszerek nemzetközi tapasztalatait, részben a magyarországi felsőoktatási reform; elsősorban a tandíj bevezetésének a hozzáférésre és az esélyegyenlőségre gyakorolt hatásait elemzi.

A **munkapiaci kutatások** terén folytatódik a *munkapiaci aktivitás* növelését elősegítő eszközök feltárása. A kutatás keretében négy terület munkapiaci hatásait elemzik, ezek az anyasági támogatások, a szakképzés, a nyugdíj-rendszer, és a szociális segélyezés gyakorlata. Vizsgálják a kognitív és nem kognitív képességek hatását a munkapiaci sikerességre, az idősödő emberek foglalkoztatásának a fiatalok munkapiaci helyzetére gyakorolt hatásait, a népességnövekedés és nyugdíjrendszer összefüggéseit. Magyarország a foglalkoztatottság szintje, a lakosság egészségi állapota és átlagos szubjektív jólléte (élettel való elégedettsége) tekintetében hosszú ideje a legkedvezőtlenebb mutatókkal rendelkező országok közé tartozik. Feltevésük szerint e három fontos terület egyidejű rossz helyzete nem véletlen egybeesés követke-

ménye. Mindegyik jelenségnek megvannak a maga speciális okai, ugyanakkor kölcsönösen erősítik egymást, így tartva fenn egyfajta „rossz egyensúlyt”. Tervezett kutatásuk alapvető célja a közöttük fennálló mikroszintű összefüggések feltárása, külön figyelmet fordítva a rejtett gazdaság szerepére, a nem-foglalkoztatottak alacsony képzettségi szintjére és a nemi szempontokra. Folytatják a *privatizáció* vállalati hatékonyságra gyakorolt hatásainak elemzését az eddiginél több országra kiterjedően, amely lehetőséget ad arra, hogy eddigi tanulmányoknál pontosabban elemezzék azt, hogy miért különbözik a privatizációs hatás országonként. Keresik a választ arra a kérdésre is, hogy milyen objektív és szubjektív változók befolyásolják a lehetséges *munkapiaci státusok közötti egyéni választást*.

Elmélettörténeti kutatásokat kívánnak folytatni a 'láthatatlan kéz' fogalomtörténetének feltárása érdekében. C. Menger, az osztrák iskola alapítója még nem használta a kifejezést, noha a „társadalmi jelenségek organikus megértését” ennek mintájára értelmezte a nyelvet, a pénzt, a piacot, stb. spontán kialakulása esetében. A spontán evolúció gondolata a XX. század első harmadának közgazdasági vitáiban vált az osztrák iskola második nemzedéke, Mises és Hayek számára azonosná a láthatatlan kéz metaforájával, legyen szó akár terv és piac vitájáról, akár a konjunktúraciklus magyarázatáról. A kutatás egyik iránya ennek az eszmétörténeti folyamatnak a részletes rekonstrukciója, ezen belül részletesen kíván foglalkozni a XIX. századi magyar Smith-recepció kérdésével (Kautz, Földes), illetve a láthatatlan kéz és az osztrák iskola ciklusmagyarázatának kérdéskörével. A kutatás másik iránya azt kívánja szemügyre venni, milyen előzményekre támaszkodott és milyen lehetséges értelmezéseket hordozott a láthatatlan kéz koncepciója a felvilágosodás projektjének, a XVIII. Századi elméleti diskurzusok összefüggéseiben.

A Gazdasági növekedés – területi egyenlőtlenségek – működőtőke-áramlás Kínában kutatás keretében a jól kezelhető adatbázisok kiépítése mellett az elemzés arra irányul, hogy az valóban új, más kutatók által még fel nem tárt összefüggések kimutatását tegye lehetővé. Így például kevésbé a kínai tartományok közötti, mint inkább a tartományokon belüli, prefektúra szintű különbségek mélyülésének magyarázatát keresik.

Fenti kutatások forrásai a költségvetési támogatás mellett a már elnyert pályázati támogatások (OTKA, NKFP, EU, Világbank, MTA-MEH stb.), meglévő megrendelések (Foglalkoztatási Hivatal, Pénzügyminisztérium, Országos Foglalkoztatási Közalapítvány), illetve további új pályázatok által nyújtott források.